
IRODALMI MÚZEUM

FEHÉR FERENC LEVELEI BORÚS ERZSÉBETNEK 1949–1951

II.

(Levelezőlap)

Szilveszterkor kaptam meg leveled, amelyben kifejezed őszinte sajnálkozásod betegségem felett. Hidd el, jólesett a költői baráti szenvedélyeskedő hang. Ha másnál talállok ilyesmire, azt mondom: pathos – nálad természetes, mert költő vagy. Újévkor vártalak, azaz vártunk, mert Édesanyám is . . . Egyszerűen azért tettük ezt, mert üzented, hogy jössz. Bizonyára valami komoly akadály miatt kellett megszégned a szavad. Ne hidd, hogy csöppet is neheztelek, hisz azon kezdem, hogy ez az üzenet csakis a pillanatnyi felindulásból született meg, és aztán . . . Ne is sajnálj, hogy esetleg hiába vártam egész napot: az egészségem olyan gyönge, hogy amúgy se mentem volna sehova. A félévi vizsgákat leteszem február 1-én. Van nálam két zajecsbári lapod – Tomkáék küldték, hogy továbbítsam. Mihelyt borítékhoz jutok, küldöm őket. Üdv. Feri.

B. Topola, 50. jan. 2.

(Kézirat ceruzával)

*

Kedves Erzsi!

Az egyetlen borítékot, amelyen a címed volt, elveszítettem s most szinte potyára címzem meg alaposan megkészt válaszom. Nem tagadom, megfelekeztem Rólad, de még inkább a levéírásról és a tett ígéretről, hogy elküldöm Neked a verseim. A sors úgy hozta, hogy már verset se tudok írni, akárcsak te (legalábbis így írtad s tudom, hogy nem affektálás volt nálad). Meg kellene köszönnöm, hogy olyan szívesen kérsz, látogassam meg a régi tájat, ahova

olyan érdekes, furcsa emlék fűz. Tudjuk, ugye e, mind a ketten tudjuk, hogy nem a régiiek vagyunk s hogy a találkozás Elisabeth és Francis találkozása lenne. Ezért nem akarok elmenni, ezért vállalom azt, hogy esetleg udvariattannak, nem elég itelligensnek minősítéd magatartásom. Valahogy egy kissé mindig és mindenben a véletlenre bíztam a sorsom, a szerelmem, a tetteim és a cselekvésteleségem is. Gerinctelenség ez, vagy csak eredője dekadenciámnak? Ma nem élhetsz másképp, legfeljebb többet szerezhethnék meg magamnak a fiatalság örömeiből. Mint ahogy azt a többiek teszik – a kevésbé kényelmesek és a kevésbé széplelkűek . . . Zárjuk ezt le azzal, hogy egyszer, váratlanul találkozunk. S egymástól akkor nem kérjük számon, hol járt és mit tett. Ez nem férne össze a te, de az én elveimmel sem. Holnap egy kis versem jelenik meg a lapban: „Fájdalomvirág”. Költői absztrakció, puha líraiság, mint amilyen én vagyok magam. Gabi – csodálatosmód – leközlésre engedte. Talán meghallotta, hogy a Híd-hoz akarok menni, s most ezzel is lefegyverezni kíván? – Naiv gyerek a maga ellenszenvességében is. Sem az Ifjúság Szavától, sem a többi laptól nem várok valami jelentősebb felszabadultságot az írások leközlését illetőleg. Pedig, a jelek azt mutatják, hogy az irodalmi fórumok is észhez kaptak s érzik, mennyire kilátástalan útra vezetett el az egy helyben topogás, az irodalom sablonizálása, megkötöttsége. Erre vall legalábbis a II. írókongresszus munkája, amelyről bizonyára olvastál a Književne Novine-ban. Vagy egyáltalán nem érdekelnek ezek a dolgok? Én bamba ember, nem is gondolok arra, mennyire unalmas vagyok. Megírom-e egyáltalán, hogy ifjúsági szépirodalmi folyóirat megindításáért küzdünk? (főiskolások és fiatal egyetemisták). Olajosnál is jártunk, de határozott választ nem kaptunk. Talán meg se volna hozzá az erőnk. Azt azonban tudatom Veled, hogy „ifjú írók és költők” antológiáját állítjuk össze, s ebbe tőled is kéziratot kérnénk – minél előbb, ha lehet. Ha nem, – válogatunk már megjelent írásaidból. (Esetleg közlöd velünk az utóbbi esetben, hogy mely verseid sorozzuk be a gyűjteményes kiadásba). Olvastad-e Németh István elbeszélését a legújabb Híd-ban? Nekem nagyon tetszik, és tehetségesnek tartom a gyereket. Hegyesen él, címe Damjanich-u-867. (Bocsáss meg, hogy ezt idéfom, de arra gondolok, hogy Neked is annyira tetszett ez az írás, mint nekem, s hozzám hasonlóan Te is üdvözölni szeretnéd őt, a 20 éves legtehetségesebbünket). Magamról mit írnék? Egy óra múlva megyek a Híd-konferenciára. Van lakásom, – ezt még megírom. A telepen . . .

Szeretettel üdvözöllek:

Főfi

Újvidék, 1950. III. 10. –

(Kézirat tintával.)

Kedves Erzsi!

Borbély már írt Neked erről, de én is elmondom: vasárnap Temerinbe utazik a fiatal írók és költők csoportja, hogy ott írói estet tartson. A szerepléssel engem bíztak meg, ezért kérek; értesíts, velünk jössz-e, melyik verseddel (verseiddel) kívánsz szerepelni. Indulás Újvidékről vasárnap hajnalban – visszatérés: bizonytalan időpontban. Útiköltség, ellátás biztosítva, kb. ezek jönnek: Galamb, Borbély, Mácsay István, Szekula, Hatala, Petkovics . . . Vezetőnk az öreg Majtényi.

Pozitív válaszod reményében üdvözöl
„Föfi”

Topolya, 1950. VI. 16.

(Ceruzairat)

*

Novi Sad, 1950. jul. 19-én

Kedves Erzsi!

Bár meglehetősen késedelemmel teszem, mégis értesítelek, hogy a temerini írói estet megtartjuk vasárnap, 23-án. Remélem, a könyvtárban átadták már otthagytott üzenetemet. Mégis, elmondom a következőket: előreláthatólag nyolc fiatal megy, Majtényi bácsi vezetésével. (Nevék: Németh, Petkovics, Borus, Galamb, Hatala, Borbély, Mácsay István és én.) Vasárnap délután 2 óra 40 perckor indulunk együttesen Újvidékről. Utiköltség és ellátás biztosítva. Reméljük, hogy nem hagysz bennünket cserben, s amennyiben a körülmények megengedik, eljössz. Te magad válaszd meg, melyik verseddel kívánsz szerepelni. Ha megengeded, én ajánlanám a Halásznéket, vagy az Anyám-at. Persze, ez csak baráti és nem kell magad ehhez tartani. Kérek, ha teheted, azonnal hívd fel telefonon a Híd-at és közöld ott bárkivel, hogy eljöhetsz-e és mi a címe a versednek, amelyekkel velünk együtt a nép színe elé állsz.

Ne haragudj, hogy ilyen rip-ropban megy ez a dolog: most sincs későn, csak ha senki sem lép vissza. Temerinben várnak bennünket.

Szeretettel üdvözöllek:
Feri (Föfi) (ez kézzel)

(A Bratstvo-Jedinstvo Kiadó papírján, gépirat)

*

Ujvidék, 1950. júl. 25-én.

Borús Erzsébetnek

Topolya

Örömmel értesítünk, hogy a Népi Ifjúság tartományi vezetősége terve vette ifjúsági almanachunk kiadását. A fiatal írók és költők egyes műveinek a gyűjteményes kiadása a te ügyed is. Ezért kérünk, hogy légy segítségünkre, hogy ez a fiataljaink irodalmi munkálkodását manifesztálni akaró könyv, minél előbb és minél színvonalasabb tartalommal, megjelenhessen. Erre vonatkozólag közöljük veled a következőket:

A gyűjtemény kiadásának a kérdését legjobb lett volna a fiatalok közös találkozásán megbeszélni. Ezt nem tehetjük, mert az újvidéki könyvkiadó-vállalat kiadási terve sürget bennünket: egy hónapon belül együtt kell lennie a már sajtó alá rendezett kéziratanyagnak. Ezért most arra kérlek, hogy minél előbb (legkésőbb tíz nap múlva) küldjél be az Ifjúság Szava szerkesztőségének címére (Bulevar Crvene Armije 10/IV) kéziratot a gyűjteményünk számára.

Elbeszélőink egy-egy prózai munkával, költőink pedig két-két, esetleg három-három verssel szerepelhetnek az almanachban. Amennyiben prózát és verset egyaránt írsz – küldj be mindkettőből. A legjobb írásaidra essék a választásod.

Hogyha új, vagyis még meg nem jelentetett írást nem küldhetsz, kérünk, akkor is válaszolj, és írd meg, felhatalmazol-e bennünket arra, hogy a már egyszer valahol leközlött műveidből válogassunk gyűjteményünkbe. Az utóbbi esetben értesítünk majd, hogy melyik írásodra esett a választásunk. A mű elbírálásánál nem lesz lényeges, megjelent-e már valahol vagy sem; fontos az, hogy jó legyen, s megállja a helyét egy ilyen komoly könyvben, mint az almanach.

Bízunk abban, hogy a miénkhez hasonló lelkesedéssel teszel eleget felhívásunknak. Várjuk mielőbbi válaszod, s kéziratokkal együtt!

(Kézírással:)

Üdvözöllek, baráti szeretettel
Fehér Ferenc

Körirat a Bratstvo-Jedinstvo Kiadó papírján és borítékában.

Címzés:

Borus Erzsébet
néptársnőnek
Bačka Topola
A Magyar Szó szerkesztősége
*

Uredništvo
Híd
Társadalmi irodalmi
és kritikai szemle
Szerkesztősége

Novi Sad, 12. IX. 1950.

Kedves Erzsi!

A Magyar Kultúrszövetség nevében értesítelek, hogy szombaton, szeptember 16-án írói est lesz Topolyán, melyhez kérjük a te részvételed is. Tetszésed aszerint válaszd meg, melyik versedet fogod elmondani.

Az újjvidékiek – Gál, Petkovics, két énekesnő és én, meg Majtényi! – a szombat-délutáni vonattal érkezünk meg. Csépe és Németh bizonyára Kishegyesen csatlakozik hozzánk.

A viszontlátásra!
Szeretettel üdvözöl: Feri.

(Kézirat tintával)

*

(Megszólítás nélkül)

Valami megzavart egy pillanatra, ahogy az előbb levélíráshoz fogtam. Beszaladt hozzám Koszo, a szőke telefonista-lány, és sápadtan tudtomra adta a kórházból érkezett jelentést: „Árkádije súlyosan megsebesült, Bránkó meghalt . . . autószerencsétlenség . . .” A Fruska Gora szerpentinjein történt, a kis „Jeep”-pel robogtak valahova, és lezuhantak a kanyarban. Most arra gondolok, hogy kis megdöbbenésen kívül még nem érzek semmit. És mégis: furcsa, hogy most semmit nem mond nekem, semmit ez, amikor nagyon őszinte leveledben azt írod: „. . . lehet, hogy csak beképezem, hogy elindultam a Parnasszus szerpentinjein . . .” Az a „szerpentin”, amiről Te teszel említést, – létezik, véres komolyan magam is érzem a szerpentint-járó, tehetetlen, költői sorsot. És a megszégyenülésed, amit a véletlen folytán talán most érzek – az én megszégyenülésem. Hiszen nincs semmi bajunk, csak egy kicsit nagyon betegek vagyunk magunktól, akit nem ismerünk, de „vele” élünk, szenvedünk, bukdácsolunk és nem menekülhetünk „tőle” . . . Nem érzek fájdalmat, nem érzek semmit, ha a Fruska Gora szerpentinjeinek mai két fiatal áldozatára gondolok. Pedig reggel még itt jártak ennek a háznak a lépcsőin, mindketten az elsejét és a fizetést várták, mert nősek és családjuk van . . . Két jól ismert arc a

menzáról . . . Mert bár két éve egy házban éltem velük, nem tudtam róluk s az utcán gondolkoztunk, köszönjük-e egymásnak . . . Valami megzavart, valami, amire nem számítottam s most ülök tétlenül s úgy hiszem, csak pár sort kell még leírnom, hogy megtaláljam mondanivalóm elvesztett fonálát, vagy hogy – befejezzem az írást . . . Az ablakon át egész „addig” látok, kékes párába vesző hegylejtőre és számtalanszor odakapom tekintetem, mert két arc új formájában jelentkezik emlékezetemben . . . Véres emberi arcok, és tekintetük közeli, olyan lélekbemarkolóan emberi tekintet . . . Látod, ezt sem akartam ideírni, mert csak vízió és talán elillan, mihelyst a dél közeledtével megérzem az éhséget, ami erősebb érzésként, leteperi az embert . . . Jó, hogy nem kell menzára mennem ma. Azt sem sajnálom, hogy nem vettem fel ebben a hónapban a menzára . . . Most értem meg Kopeczky egyik novelláját, s mert megértem, ideírom a tartalmát, és nem engedem magamban feltörni a tépelődést: mi lesz a halottak feleségével és gyerekével . . . Ime a novella: Egyik kép: Iroda . . . Fiatal lány dolgozik egy íróasztalnál, mögötte, a falon egy férfi árnyéka . . . A szobában egy férfi is dolgozik, időnként éhes tekintettel nézi a lány alakját . . . Másik kép: az utcán autóbaleset . . . Egy kifutólegény holtan fekszik a kövezeten . . . Ugyanakkor az irodában kisebbedik az árny a lány mögött; a szobában dolgozó férfi (idősebb) közelebb húzza székét a lányhoz . . . Ujabb kép: a halott fiút elviszik a mentők, az utca tovább lődül . . . Ujabb kép: az árny eltűnik végkép a falról, a férfi átnyúl az asztalon és megfogja a lány kezét . . . Ennyi az egész. Nekem az az érzésem, hogy nagyon pesszimista lettem. Végkép az, menthetetlenül . . . Amikor leveled elolvastam a főiskola folyósócsarnokában, a személyi örömömön túl, hogy megértelek, büszke is voltam a leveledre. (Nemcsak a „meleghangú, fiatal költő” levelére, hanem a „tiédre” is.) Most szégyenlem azt az érzést, mert fonáknak és gyatrának tartom visszamenőleg. Azt hittem, nem véletlenül írtál, s okos férfiként olyan levelet szándékoztam írni, amelyben sok melegség, sok megértés és . . . és más is van. Mert leköpöm magamban a férfit és bocsánatkérően megsimogatom a hajad: Kedves, kedves jó Erzszi! . . . Milyen szép itt ülni melletted a ledöntött kő-Krisztuson, az otthoni öreg torony alatt, érzed, milyen langyos és milyen örök a szeptembervégi napsugár?, érzed, milyen távol és mégis, milyen közel vannak hozzánk az utcán szaladgáló emberek? Nem menekülhetünk tőlük, mert éppoly gyöngék vagyunk, éppoly kicsinyek és elítéltek, mint ők. Nekünk azonban megadatott, hogy egy-egy pillanatra behunyjuk itt, közelségükben a szemünk, itt, az Emberfiának csonka kőtestén, és hagyjuk ömölni ránk a fényt, noha tudjuk, hogy utána október jön és sár, és sár mindenfelé . . . A keretben vagyunk mi is, de véletlen, szörnyű, nagy tévedésből kerültünk oda a semmitmondó pillanaterbékék örök galériájába, mert a tárlatra ellátogató Nagy Ur a mi képünket éppoly dolyffel akasztja le a falról, mint azokét, akik közt

voltunk s akik közül örökké elkívánkoztunk. Jó, hogy érthetetlen pillanatokban kiszökhetünk a szabadba, és lemoszuk arcunkról a rárakódott port és piszkot. De visszamegyünk mindig, jaj, mindig visszamegyünk . . . A szerelmünk is már (talán szerencsétlenebb és fájóbb), mint másoké; a gondolataink ostobák és érthetetlenek; az akarásaink csak meddő pillanatzárok idején szépek, jogosultak, – egyébként nem férünk meg soha önmagunkkal, mert minden emberit magunkon hordunk mégis.

Rád mindig szeretve gondol:
Feri

Ujvidéken, 1950. szeptember 26-án.

*

Boruš Erzsébetnek,
Topolya

Felkérünk, hogy a legrövidebb időn belül küldd el az Ifjúság Szava szerkesztőségének címére életrajzi adataidat. Az antológiánk mellékletébe lesz erre szükség.

Üvd.: Feri

N. Sad, 1950 okt. 10.

U. i. elnézésed kérem a kurta levélért; 17 levelet írok hasonló oknál fogva, kimerítő ez egy éjjel, sok más tennivaló után.

F.

(Az aláírás és az utóirat tintával. A felkérés gépirat.)
A boríték a Bratstvo-Jedinstvo kiadó cégjelzésével.

*

(Levelezőlap)

Aminak már szóltam felőle, elutazásom előtt még egyszer megkérlek: minél előbb küldd el rövid életrajzod. Ha úgy megfelelőbb neked: a főiskolai címemre is küldheted. Az antológia már a könyökömön jön ki, szánj meg, siess vele . . .

Szeretettel üdvözl: Feri.

Topolyán, 1950 október 23-án.

(Ceruzairat)

*

(Megszólítás nélkül)

Ne hidd, hogy könnyen elfelejtettelek. Csak egy kicsit hagytam, hogy vigyen az élet – engem, aki most épp úgy szeretne imádkozni néha, mint egykor Te. A város jó, a város ringyó: eldajkál, meghordoz a mellén naponként és éjjelre mindig – ki – foszt. Nem, ez most az egyszer nem közhely, nem lírai ellágyulás. Beteg vagyok, s talán testem is, nemcsak lélekben. Pedig irtózom a gondolattól is: nemsokára talán vért köpök, tekintetembe lopózik a lappangó láz – 37 fokod, hideg láz-beteg csillogása – és többé nem csókolok senkit. Ez fáj, a társas társtalanságom és a „meggondolatlan meggondoltságom”. Akit megtalállok, azért veszítem el, mert megtaláltam, megismertem. Hát lehet így élni? Mondd, lehet így? A szélhámoságom (ki sejtene, hogy mégis az vagyok?) sem komolyan csinálom, – csak azért, mert gyűlölöm a rendet, a józanságot. A perchez, a pillanat szépségéhez senki sem fért még olyan közel a felismerésben, mint én. Agyamban emlékeket hordok, szemem csak emlékeken keresztül lát és tapintásom mindig hámoz, emléket kutat női húsban, vérben és hajban. Pedig nem volt még senkim, s csak az ősember szűkül fel bennem, ha isteni részegséggel várok valakit szobámba lépni, – valakit, egy nőt, aki még senkié sem volt, s aki szerelemből lesz az enyém, csakis az enyém. Ez betegség, tudom – ez a tisztaságkeresés. És mégse tehetek róla. És megöl egy szörnyű ellentétességem: szépet és jót egyszerre akarok, pedig az nincs. És ha van, nyomorultán bálmulhatom csak, mert nem tudnám bemocskolni. Meg nem nyugodhatok már ezen a tájon, mert elrémülök mostanában, kialakulni látva életem szabályos, szörnyen szabályos perspektíváját. Újat akarok látni, érezni, felfogni, s kínoz az is, hogy önmagam megismertem, bejártam. Tagadom, hogy szeretni tudok s mégis, elfogadom más szeretetét. Nyugósen áhítom a női testből áradó életjóságot, a szív melegét s mégis, a más megkínzása elégíti ki összekúszált, furcsa lelkem. Önmagam keresem a kint, a magamét s a másikat, mégis, a feloldó sírás megalázóan kijózanít. Tudom, ezt elmondtam már, de jólesik neked most elsírnom. Mért neked? Mert egyedül te érzed, te ismered azt, hogy „sírni, sírni, sírni . . .” Most sötét, elrévedő szemed látom, ahogy mellettem összekuporodsz a diványon. Tiszta béke volt az a pillanat és szép, mert szerelem volt. Hangtalan, – durvaság és kijózanodás nélkül való, hisz a mámor a szótlanságodban bújt meg számomra. Akkor is fáradt voltam, mint mindig mostanában. Ha hittem volna, hogy van igaz, földön járó szerelem, akkor ott maradtam volna nálad. Ha hinnék magamnak, összetörnék holnap egy remegő, buta kis szerelmes szívet, mert a te csókod kívánom. Most te asszony lennél és teljes, hisz lelkünk rokon. Így csak vállalom a gyávaság látszatának fájását. Tudom, Ő sem érdemel olyan hűséget, amilyent én adok. Szeretem, mert önzetlenül szeret; futnék tőle, mert nem szeret eléggé. S

meglehet, akkor hagyom el, amikor rádöbbsz, hogy nélkülem nem élhet. Mert az lesz a vége, hisz engem nagyon meg lehet szeretni. Mert ezer és ezer percet tudok életrekelteni. Szóval és szótlansággal. Sokszor úgy érzem, nincs lehetetlen számomra, ha azt akarom, valaki megszeressen. Valaki, rokonlélek, aki önmagát bennem fedezi fel . . . Ez érdekes is, ez játék. Aztán sír a gyengeségem, ha a játék elromlik, ha szétszakítom a magasbaróppent sárkányfonalat. De van ebben valami magasívelésűen szép is: a lehullásában felfokozott illúzióknak, a kiegyenlítetttségnek. Mindig magam akarok maradni végeredményben. Most is magam vagyok. Fáj a hátam, arcizmaim mereved a sok cigarettától, amit elszívtam. Jó volna most téged átölelni – szótlánul hajadba temetkezni, hogy még jobban érezzem a magányt, s a tested felmelegítsen. Üres vagyok és csak két szomorú szemem van. Nézz bele, aztán lökj el és sírj, sírj, sírj!

Fefi

Ujvidéken, 1950. XII, 14-én.

JEGYZET A LEVELEKHEZ

A levelekben emlegetett Gabi Tomka Gábor, az *Ifjúság Szava* főszerkesztője. A temerini irodalmi est tervezett fellépői: Galamb János, Borbély János, Szekula András, Hatala Zoltán, Mácsay István, Petkovics Kálmán. 1950 márciusában a „Híd-konferencia” megbeszélés volt, ahol minden bizonnyal a folyóirat ifjúsági, áprilisi számát szervezték az akkori fiatal írók. Közlebről erről Tomán László: Harmincnégy év után. *Híd*, 1984. 5. „Az ifjú írók és költők antológiáját állítjuk össze . . .” A *Vetésünk* cím alatt tervezett antológiáról van szó, amelynek elkészült az előszava is Bori Imre tollából. Dokumentumértéke miatt alább közöljük ennek szövegét, hiszen az antológia (egy helyütt almanach) nem jelent meg.

ELŐSZÓ A VETÉSÜNK CÍMŰ IFJÚSÁGI ANTOLÓGIÁHOZ

Az igazi gyűjtemények, eredeti rendeltetésükön túl, a fejlődés csomópontjai is. Olyankor jelennek meg, amikor egy irodalom általános fejlődése új szakaszba lép, amikor a régi elvek, a régi ábrázolási mód elavultnak tűnik; amikor a tematikába történő változások új irányt szabnak a fejlődésnek, új vonásokkal, új jellemző sajátosságokkal gyarapítják azt. Az irodalomnak az így keletkezett

keresztmetszete egy pillanatnak a képe csupán. Benne a réginek sok jellemző tulajdonsága van meg, de magában hordozza az új, a kialakulóban lévő jellemvonásokat is. A régi fejlődési szakasznak sok mennyiségi eredménye most egy új, jelentősebb, minőségileg magasabb és a fejlődés szempontjából haladóbb irodalommal alakul át. Az így keletkezett kép nem lesz pontos és teljes; azonban mint jellemző képnek megvan a sajátos jelentősége, mert egyúttal tartalmazza mindazokat a vonásokat, amelyek az egyes írók és költők egyéni sajátossága, és amelyek végeredményben az irodalom sajátosságainak a meghatározói.

Irodalmi példáért nem kell messzire menni. Ilyen antológia volt az évekkel ezelőtt megjelent *Téglák, barázdák* is. A vajdasági magyar irodalom rövid huszonöt évi fejlődése alatt ez volt az első ilyen jellegű gyűjtemény. Abban a pillanatban jelent meg, amikor a felszabadulás teremtette új gazdasági-társadalmi hatásképpen szellemi életünk, egész irodalomról alkotott felfogásunk új, értékesebb és igazabb szakaszába lépett. Tulajdonképpen vele zárul egy huszonöt évi fejlődési szakasz, amelynek jellemző tulajdonsága volt, hogy az írók két tábora harcolt irodalmi és politikai síkon is egymással. A régi Jugoszlávia társadalmi és gazdasági élete, politikai felfogása és a nemzetiségekkel szemben elfoglalt álláspontja mély hatást gyakorolt a vajdasági magyar irodalomnak erre a kezdő szakaszára. A *Téglák, barázdák* nem ennek a réginek a képviselője, bár íróiban és költőiben sok volt még a régiből maradt hatás, jellegzetesség. Azonban a *Téglák, barázdák* hatását és a fejlődésben elfoglalt helyét nem ez határozza meg. Igazi jelentőségét csak most értjük meg. Előhírnöke volt egy új, szabadabb fejlődésnek, egy új társadalom új irodalmának.

A *Vetésünk* című antológia, amelyet most kap kézhez az olvasó, felszabadulás utáni életünk ötödik évének a bélyegét hordozza magán. Jegyét egyetlen írójáról sem lehet letörölni. A hatások azonban sokfélék: az irodalomra gyakoroltak pedig sokszor annyira bonyolultak és kuszáltak, hogy csak bizonyos idő elteltével, egy újabb fejlődés szemszögéből vizsgálva vesszük észre őket. Így társadalmi életünknek az irodalomra gyakorolt hatását a jelen pillanatban teljes nagyságában felmérni szinte lehetetlen feladat. A fiatal írókra vonatkoztatva pedig mindaddig nagy nehézségek tornyosulnak a kutató elé, amíg alkotásaik szétszórva, lapok hasábjain és nem könyvekbe gyűjtve állanak az olvasó és a kritikus rendelkezésére. Így ez az antológia első lépés ebben az irányban. Ez lesz az első alkalom, amikor hatásukban és jelentőségükben is felmérhetjük a fiatal írók és költők teljesítményét. Így sem azonban a keresztmetszet nem lesz pontos, hiszen nincs olyan gyűjtemény, amelyet teljesnek mondhatnánk. Gyűjteményünk megjelenése kapcsán a legjellemzőbbeknek és legjobbakként tartott frásokon keresztül bepillanthatunk, ha nem is az egyes írók „műhelytitkaiba”, alkotásmódjukba, de egy írócsoport társadalom- és irodalomszemléletébe. A gyűjtemény felvet majd egész sor alkotási problémát

is, éppen azokat, amelyek irodalmi életünk problémái is egyúttal. Ezeknek jó része a *Vetésünkben* is tükröződik, és amelyeknek megoldására a gyűjteményben szereplő írók és költők is hivatottak.

A bevezetőnek, az előszónak az a feladata minden alkalommal, hogy elméleti síkra vetítse mindazokat a kérdéseket, időszerű és gyakran jelentkező problémákat, legyenek azok társadalmiak, vagy tisztán esztétikaiak is, amelyek a kötet íróit foglalkoztatják, és amelyekről írásaik szólnak. A már említett okok (többek között az anyag szétszórtsága), lényegesen gátolják ezt a törekvésünket. Az elszórt anyag és az irodalmunkban jelentkező új törekvések alapján felrajzolhatunk egy képet, amely nem lesz pontos, de tartalmazni fogja a szerintünk leglényegesebbet: a haladás irányát; azt az utat, amelyre most lépett irodalmunk, és amely egyik megnyilatkozásának ezt a kötetet tekinthetjük.

A felszabadulás óta nemcsak társadalmi rendszerünk, gazdasági életünk változott meg, alakult, de az irodalomról alkotott felfogásunk is új vonásokkal gyarapodott, teljesebbé és szélesebb körűvé vált. Az ember és a társadalom viszonyát, együttműködésüket és kölcsönhatásukat szélesebb és egyénítettebb formában képzeljük el. Nemcsak azt várjuk a költőtől, hogy csupán a termelőeszközöket énekelje meg, hanem azt, hogy legyen képviselője az új embernek is. Jelenjen meg ő is, mint ennek az új, megváltozott világnak énekese és igaz ábrázolója. Ha lírai költő, saját egyéniségén keresztül mondja, látassa és éreztesse, hogy íme, én, a szocializmus építésén dolgozó ember így szeretek, így látom a falum, városom, így viszonyulok a munkámhoz, így látom szűkebb hazámat, Vajdaságot, és látom ennek az országnak minden dolgozóját. Ha elbeszélő és regényíró, mondja el teljes összefüggésében és bonyolultságában az ember viszonyát a társadalomhoz, a társadalom viszonyát az emberhez, jelenítsen meg embereket, akik milliók gondolatát, vágyát, érzését, testi-lelki alkatát, szóval típusát, megújult életünknek átmentőit a jövő századokba fejezik ki. Fejezze ki a vers, a próza a szocializmus korszakának érzés- és gondolatvilágát egyéneken keresztül, emberi életek segítségével. Ennek a megvalósítása nagy és nehéz feladat. Tehetség, tudás, élmény nélkül lehetetlen rá vállalkozni. Irodalmunknak még sokat kell fejlődnie, hogy ezt megkísérelje megvalósítani. Egyet azonban megállapíthatunk: irodalmunk egész fejlődése ebben az irányban halad.

Hogy ez a gyűjtemény mennyire tartalmazza ezeket a jellemvonásokat, az a kritikus dolga megmondani; ezen a helyen rá kell még mutatni azokra a jellemvonásokra, amelyek nélkül megérteni gyűjteményünket nem lehet. Ilyen probléma többek között az is, hogyan viszonylik a *Vetésünk* című antológia a három év előtt megjelent *Téglák, barázdák* című kötethez. Nem reprezentáns gyűjteménye a vajdasági magyar irodalomnak, mint a *Téglák, barázdák* volt. Azonban nélküle nem tudnánk megérteni ennek az antológiának helyét és

jelentőségét irodalmunk általános fejlődésében. Nem jelent minőségileg hatalmas ugrást előre mint az, azonban sok új vonást tartalmaz, olyanokat, amelyek a három év előtti irodalomszemléletünkben még nem foglaltak jelentősebb helyet. Ez az antológia, mint az utóbbi időben megjelent irodalmi művek jó része is, a kísérletezés jegyében fogant. A megszokás és egyhangúság nyugodtnak tetsző révéből irodalmunk a felfedezés, a kísérletezés állapotába jutott. Veszélyesebb, mint az előző állapot, azonban több sikerrel is kecsegtet. Irodalmi életünk tehát nem nyugodt; a bíráló elengedhetetlenül szükséges, annál is inkább, mert a kísérletezések korábban nem mindig sikerültek és elfogadhatók a művek, nem mindig a megfelelő, az egyedül lehetséges formában jelenik meg a mondanivaló, hanem a tévedések, kisiklások, félreecsúszások sem ritkák. Ez az antológia ennek a jegyében áll, és ez határozza meg sajátosan egyéni helyét és fontos, lényeges szerepét irodalmunk fejlődésében. Nem ugrásról van tehát szó, hanem egy lépésről, amelyet minden irodalom, előbb vagy utóbb, de megtesz. Nemcsak tematikai változások (a szerelem megjelenése, az emberek közötti intim viszonyok az érzékeltetése, hangulatok és tájélmények rögzítése, a költő egyéniségének előtérbe nyomulása), hanem kifejezési lehetőségek keresése, az új, a most jelentkező tematikának adekvát kifejezése.

Ez a gyűjtemény seregszemle is egyúttal. Nem teljes, hiszen sokan kimaradtak, azonban az olvasónak és maguknak a fiatal íróknak is híven tükrözi és mutatja felkészültségüket, erejüket, és azt, hogy mit is várhat tőlük a vajdasági magyarság. Így is tükrözi a fiatal írónemzedék érzés- és gondolatvilágát, fejlődésüknek pillanatnyi helyzetét, felhívja a figyelmet műveik kiadásának szükségességére, a kritikusnak pedig lehetőséget nyújt, hogy erényeikre és hibáikra rámutathasson. A gyűjtemény legfontosabb feladata ez, és a *Vetésünk* című antológia, hisszük, híven teljesíti ezt a feladatát.

*

A gyűjtemény összeállításánál nem érvényesültek lényegesebb szerkesztői elvek. A gyűjteményben szereplő írók saját maguk választották ki a legsikerültebbnek és legjellemzőbbnek tartott írásait. Az első közlés jogához sem ragaszkodtunk, tehát már megjelent írásokat is közlünk.